

Kral Yok!

Dadaşhan Celaleddin KAVAS*

Thomas Samuel Kuhn -“*Thomas Kuhn*” şeklinde tanıyanı daha çoktur- o meşhur kitabı neşrolunduğu sırada *Berkeley*'de Bilim Tarihi kürsüsünde profesördü. Doktorasını fizik alanında yapmasına rağmen. Bu “interdisipliner” akademik kariyerin ayrıntılarına günümüzde interneti bilen, hem de sadece arama motorlarını kullanabilecek düzeyde bilen herkes vakıf olabilir. Tıpkı benim gibi. Ancak “google”a ilaveten *Kuhn*'un “*The Structure of Scientific Revolutions*” kitabının muhtevasına vakıf bulunanlar için bazı ilginçlikler de dikkatlerden kaçmayacaktır. *Thomas Kuhn* acaba hangi paradigmatik evrende geçimini sürdürmekteydi? *Kuhn*'un adeta bir devrim olarak kabul edilen görüşlerinde ne kadar ciddi ve ne kadar samimi olduğuna dair bir soru işareti bize başka sorular da kazandıracaktır. Şunun gibi: Acaba *Kuhn* bütün paradigmatları mı yerinden oynatmıştı, yoksa yeni bir paradigmayı mı önümüze koymuştu? Ya da şöyle ifade edelim: Acaba *Kuhn* modern batı bilimini yerinden mi oynatmıştı, yoksa neşvünema bulmaya başlayan birtakım radikal eleştirilere karşı revizyona mı tabi tutmuştu? Ciddiyetten ve samimiyetten bahsettiğimize göre bu konunun aynı zamanda *Kuhn*'un kimliğiyle alakalı olup olmadığı sorusuna da bir mim koymak gerekecek. Bildiğimiz başka bir husus ise, modern batı bilimiyle şu veya

bu sebeple hesaplama içerisine giren hiç kimsenin *Kuhn*'un söylediklerine bigâne kalmadığıdır. *Kuhn*, modern batı bilimiyle hesaplama içerisine giren herkesin önüne belli bir çerçeve çizmiştir. Onun bilim tarihine yönelttiği bakışın, kolay kolay sarsılamayacak bir “bilimler sosyolojisi” olmadığını kim söyleyebilir? Hem de en şaşmaz yasalarıyla.

Gerek *Kuhn*'un gerekse benzer eleştirilerle ortaya çıkan düşünürlerin, mesela Frankfurt Okulu'nun, bu tavı neden sergilediklerini sormak bizi akademik olmayan bir sahada düşünmeye itecektir. Akademik olmayan ama hayati önemi haiz bir sahada. Çünkü onların niyetlerini sorgulamak psikiyatrinin bile el atamayacağı bir sahaya girmek demektir. Hâlbuki akademik olmayan bir kaynağa müracaat edecek olsaydık “Ameller niyetlere göredir” cevabını alacaktık. Tabii muhatabı isek. Mesela *Jean Cavaillés*'in idealizme karşı duruşunun, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla göğüs göğüseye çarpışmasından ve sonunda Almanlar tarafından kurşuna dizilmesinden bağımsız düşünülemeyeceği gibi. Hem de düşüncelerinde materyalistlere teslim olmayacak kadar ciddiyetini muhafaza eden bir felsefeci ve matematikçi olarak. Şu halde *Kuhn* da dâhil olmak üzere akademik sahada yer tutan herkesin

samimiyetini dikkate alabilmemizi gerektiren bir hakikat alanı var.

Buna rağmen, bilimsel ve akademik çalışmaların temelinde, yazarın ileri sürdüğü görüşlerin ardında yatan amacı yine aynı görüşte aramak dayatması yer almaktadır. Denmektedir ki, elindeki birtakım bilimsel veriler ve ulaştığı kaynaklar yazarı böyle bir sonuca itmiştir. Epistemolojik tercihlerinden, elde ettiği somut verilere kadar bütün unsurlar sonucun belirleyicileri olarak etkinlik göstermektedir. Hâlbuki tercihlerden ve verilerden bahsedilen bir alanda, sonucu belirleyen bu unsurların birer belirlenen olarak kendine yer bulduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla daha en başta bir seçmeci tutumla karşılaşıyoruz.

Bu mesele bilim felsefesi alanında kalem oynatan herkesi düşündürmüştür. Benim okumaların arasında ağırlıklı bir yer tutan *Max Weber*'e göre bu kaçınılmaz olduğu kadar olağan bir süreçtir. Özellikle *Heinrich Rickert* gibi tarihselci yaklaşımı öne alan Alman ekolünün temsilcilerinden etkilenmiş bir düşünür olarak *Weber* bilimsel nesnelliğe olan inancı temellerinden sorgulamıştır. *Weber*'e göre bir bilim adamı, başı ve sonu bilinmeyen bir gerçeklikler evreninde, bu gerçekliklerin küçük bir kesitini seçer ve ondan elde ettiği sonuçlarla bütün o gerçeklikler evrenini açıklar. Bunun için de elde ettiği sonuçları rasyonelleştirerek, yani öznelerarası uzlaşmaya uygun kıvama sokarak birer teoriye dönüştürür. O “uzlaşmaya uygun kıvamdaki” sonucu ne kadar çok kişi kabul ederse onun bilimselliğinden o

kadar rahatlıkla bahsedebiliriz. *Napoléon Bonaparte*'ın “*Tarih üzerinde uzlaşmaya vardığımız bir yalandır*” dediği söylenir. Uzlaşımın bizi hakikate götürüp götürmediği, akıllı sayılabilecek herkes için başlı başına bir meseledir. Neticede bilimsel bilgiyle gerçeklik arasındaki mesafe katbekat artar. Hele sosyal bilimlerde işler daha da çatalaşmış vaziyettedir. Zaten onun için *Weber* bütün tarihin ve bütün toplumun nesnel bir bilimi olamayacağı görüşünü savunmuştur. Yine de bu denli köklü eleştirileri getirebilmesine rağmen, bu eleştirilerin paranteze alınması suretiyle meydana getirilebilecek bir sosyal bilimin imkânlarını tespit etmeye çabalar. Yani aslında nesnel bir bilimden asla bahsedilemeyeceğini bildiği halde, hangi çerçeveler içinde nesnel olabileceğini açıklama maharetini gösterir. Bunları, yüksek lisans tezinde *Weber*'e önemli ölçüde yer vermiş biri olarak söylüyorum!

Daha ilginç bir tespitte bulunan *Gaston Bachelard* -ki onun ikinci bir ismi var mı bilemiyorum- tabiatdaki gerçekliğe bakışımızın, onu kendi gerçekliğiyle görmekten uzak bir bakış olacağını iddia ettiği gibi bilim adamlarının daha ilk adımda bu yanılgıya düştüğünü ileri sürer. “... Ancak en baştaki kaynak kirlenmiştir hile: İlk intiba temel bir gerçeklik değildir. Esasında bilimsel nesnellik, kişinin hemen önündeki nesneden kopmasıyla, ilk seçimin albenisine teslim olmayı reddetmesiyle, ilk gözleminden doğan düşünceleri gözden geçirmesi ve inkâr etmesiyle mümkün olur. Nesnel bir

(1) Yüksek lisans tezime dair bu garip hikâye, -burada çok iyimser olabilirim ama- sayıları belki bir elin parmaklarını bulmayacak kadar insanın bilgisi dâhilinde vuku buldu. Tabii, modern hukukun çıkmazını dile getirmekle ve onun toptan reddiyisini vurgulamakla uğraşan ben, başkalarının o sıralarda nelerle meşgul olduklarını bilemediğim için yaptığım işin anlama kavuşacağı bir alanla yüzyüze gelebileceğini sanıyordum. Hâlbuki başımı tezdin kaldırdığımda gördüğüm manzara, dediğim gibi, oldukça garipti. Akademik ilerleme açısından elverişli ve olağan, ancak bir anlama kavuşma ümidi karşısında gerçekten garip.

* Av. (dadashankavas@gmail.com)

inceleme, gerektiği gibi doğrulan-
dığında, nesne ile ilk temasın sonuçlarını
yalanlar.” Bachelard, bütün o yanlışlı-
ların bilimsel gerçekliğe ulaşmayı
engellenen psikolojik unsurlar olarak,
psikanalize tabi tutulması çabasına
yönelmiş ve hedefinin merkezine şiiri
koymuştur. Şiir bir uçtadır, bilim karşı
uçtadır. Psikanalizin nesnesi şiir
olmalıdır. Onun şiire bu hasmane tutu-
munun onu nereye koymamızı gerektireceği sorusu ise, bizim şiirle olan
irtibatımıza göre cevaplandırılacak
bir sorudur. Yine de bilim ile şiir
arasındaki mesafenin büyüklüğünü
kavramak açısından kayda değer bir
husus netleştirmiştir Bachelard.

“Bilimsellik” inancına ve modern
batı biliminin temellerine yöneltmiş
daha birçok eleştiriyi burada ele almak
mümkün. Peşpeşe iki dünya savaşı geçir-
miş olan batı dünyasının Aydınlanma
ideallerine olan inancının nasıl sarsıldığı
da uzun uzadıya incelenmesi gereken bir
konu. Ancak bu yönde ortaya konulmuş
teşpitlerin ve eleştirilerin çözüme ulaş-
tırdığı tek bir saha göstermek mümkün
değil. Batı bilimi içerisinde 18. yüzyıl-
dan bu yana çözülmesi gerekli ve zaruri
olarak belirmiş olan hiçbir mesele
halledilmedi. Ama temele ilişkin o
meselelere rağmen bilimsel ilerleme
hiçbir zaman durmadı. Birçok bilimsel
atılım, temelinde gerek yöntemle ilişkin,
gerekse ahlaka ilişkin fahiş hatalar
olduğu bilindiği halde gerçekleştirildi ve
bugüne böylece gelindi.

Son yüzyılın gelişmelerine bakarak
şunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Modern
batı bilimi kendisine getirilen bütün
eleştirilerden, elini kuvvetlendirerek
sıyrılmış, her seferinde otoritesini daha
çok hissettirir bir konuma ulaşmıştır.
Modern batı bilimi gibi, batı mede-

niyetinin bütün unsurlarının, eleş-
tirilerden nasiplendiği oranda güç
kazandığını biliyoruz. Postmodern
olduğu söylenen eleştirilerin, batı
medeniyetini yıkmak için mi, yoksa
çeşitlilikleri kuşatmaya daha elverişli
olmaya sevk etmek için mi dile geti-
rildiğini düşünmek zorundayız. Amerika
Birleşik Devletleri’nin başına siyahî bir
başkanın getirilmesi birçoklarını mest
ettiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti başba-
kanının İsrail Cumhurbaşkanı’nın ağzı-
nın payını vermesi de pek çoklarını mest
ediyor. Modern batı bilimine getirilen
eleştirilerin bundan farklı bir yol takip
ettiğini söylemek ne mümkün? Eleş-
tirilmeyi hak eden bir şey varsa onu terk
etmek gerekmez miydi? Nedamet
getirdikten sonra tövbe etmek gerekmez
miydi? Weber’in yaptığı gibi Kuhn’un,
Frankfurt Okulu’nun, Feyerabend’in ve
daha nicelerinin bize “Bu işler böyledir,
işinize gelirse...” dediklerini anlamak
gerekmez miydi?

Tövbe edilmedi de ne yapıldı? Ne
yapıldığına ve ne yapılmakta olduğuna
baktığımızda görebileceğimiz şeylerin
başında “akademik dil” denilen otorite-
nin gücü gelmektedir. Akademik
hayatın en başında bizden öğrenmemiz
istenen şey akademik dilde yazı yazma
alışkanlığıdır. Yani yalan söylemekte
mahir olma alışkanlığı. Zira akademik
dil iki yönden yalancıdır: Akademik dil,
ele alınan nesnenin kimliğinin en çok
göz ardı edilmiş gibi yapıldığı dildir.
“Sosyal gerçekliklerden”(!) bahseden
bir yazar beni hesaba katmış mıdır? Ya
da kendisini? Hangi sosyal gerçeklik
kimleri kapsar, kimleri hariçte tutar?
“Türk toplumunun...” diye başlayan
hangi cümle, hangi fertleri hesaba
katarak yazılmış olabilir? Türk toplu-
muna ne yapabileceğini veya ne

yapamayacağını söyleyen biri, kendini
daha çok sağlama almak için ölçeği daha
da küçültecektir. Diyecektir ki, “Hakkâri
ahalisinin genel olarak...” Ama bu da
Hakkâri’de yaşayanların ne yapıp ne
yapmayacağı hakkında bize asla
gerçekliği sunamaz. “Yine de genel bir
kanaat elde edilebilir” diyen herkes
sadece yalana talip olduğunu ve aklını
başına almadığını itiraf etmiş olacaktır.
Madem herkesin tek tek hesaba
katılmasını istiyoruz, o halde anket veri-
lerine mi güvenmeliyiz? Anketler
belirlenmiş ölçeklerde uygulamaya
sokulmakla birlikte ortalamaların ve
sıralamaların ifadesidir. Bireylerin
evlilik tercihlerine yönelik düzenlenen
bir ankette yer alacak cevapların değilse
bile, soruların baştan belirlenmiş olması
çokça tartışılan metodolojik bir
sorundur. Evlilik tercihleri konusunu
kendine dert edinen araştırmacıyla,
kendisine soru sorulan bireylerin
gündeminin örtüşme ihtimalini hangi
istatistik belirleyebilir. “Aşk evliliğine
inanmıyorum” cevabını işaretleyen
birinin yarın kendine bir sevgili bul-
mayacağını kim kayıt altına alabilir?
Ankete tabi tutulanların bu ankete ne
ölçüde ciddiyetle cevap verdikleri
meselesi de başlı başına bir tartışma
alanıdır. Yüzyüze görüşme gibi diğer
pozitif yöntemler bu türden sakatlıkları
bünyelerinde barındırırlar. Yine de
bunlar oldukça geliştirilmiş şekilleriyle
her zaman uygulanabilir. Bunu yapan-
ların amacının ne olduğunu samimiyetle
ifade etmeleri gerekir.

Amaçtan ve samimiyetten bahset-
mişken akademik dilin yalancılığının
ikinci yönüne değinebiliriz. Akademik
dil yalancılığının ikinci yönü onun,
yazarının kimliğinden en çok soyut-
lanmış görüldüğü dil olmasıdır. Hâlbuki
kimlikten soyutlanmak ne mümkün?
Yine de bu konuda çoğu zaman aka-

demisyenlerin kendilerini ele verdikleri
sıklıkla görülür. Özellikle akademik
hayatının başlarında ele aldığı konular
itibariyle her genç akademisyen, kendi
ideolojik tercihini bir inceleme konusu
yapmaya yönelir veyahut etnik ve
kültürel bağlılıklarını. Genç aka-
demisyenlerin “genel uzlaşma elverişli
bilimsel kıvamı” tutturma becerisi
yeterince gelişmemiştir. Araştırma
konularını belirlemede danışmanlarının
yönlendirmesine tabi olanlar ise, ya
herhangi bir politik angajmana sahip
olmadıkları için yahut danışmanlarına
itiraz etmeyi pek beceremedikleri için
böyle bir duruma saplanıp kalırlar. Etnik
ve kültürel bağlılıklarından veya
ideolojik tercihlerinden neşet eden
görüşlerini akademik bir üsluba bürün-
dürenlerin yanında, birtakım menfaat
ilişkilerini veya menfaat beklentilerini
akademik faaliyete büründürülenlerin
varlığı da inkâr edilemez. Bu menfaat-
lerin en başında kadro beklentilerinin
bulduğunu da dikkate almalı. Bütün
bunlara rağmen akademik bir çalışmayı
alıp okumaya başladığımızda bilimsel,
güvenilir, ciddi, etraflıca düşünülmüş,
şüpheli ve eleştirel bir metinle karşı
karşıya olduğunuz intibayı bizde
uyanacaktır. Dolayısıyla bir metni
bilimsel ve akademik kılan şey onun ne
metodolojisi, ne içerdiği veriler, ne de
yazarının nesnelliği ve yetkinliğidir. Bir
metni bilimsel ve akademik kılan şey
onun sağlam bir metodolojye dayanıyor
görünmesi, verilerinin en kapsayıcı ve en
doğrulanabilir nitelikte görünmesi ve
elbette ki yazarının nesnel ve yetkin
görünmesidir. Daha akademik bir dille
söyleyecek olursak, bilimsel metinler
bilim adamının öznel görüşlerinin
rasyonelleştirilmiş (hatta ussallaştırıl-
mış) görünümleridir. İşte buna akademik
dil diyoruz.

(2) Gaston BACHELARD, *Psychoanalysis of Fire*, çev.: Alan C.M. Ross, Beacon Press, 1964.

Bu hiç de iç açıcı olmayan tabloya şahit olunduktan sonra bilim dünyasından ve akademisyenlerden ne beklenir? Bu sorunun cevabını doğrudan doğruya kendileri verebilirler. Fransız ressam Paul Cézanne "Her fırça darbesinde hayatımı riske atıyorum" derken yalan söylemiyor idiyse, onun resimlerindeki her fırça darbesine ciddiyetle bakmamız gerekir. Ben bu yazıyı .doc formatında yazıyorum. Şu anda 1477 adet sözcüğün bu yazıya girdiği bilgisi bana ulaşıyor. Tarihçe bir şeyler ekliyor ve insanlar üzerinde bir vebali yükleniyorum. Bundan önce de çeşitli yazılar yazdım. Ama onların bir vebali olduğu bana hatırlatıldığı zaman beni bir tedirginliğin kapladığını itiraf etmeliyim.³ Her aşamada bir şeyler yazmayı gerekli kılan bir meslek olarak akademisyenliği bu tedirginliği koruyarak yürütmek kolay olmasa gerek. Bu tedirginlikten kimlerin nasibini aldığı konusu gündemde olduğu sürece akademisyenlerin nelerle meşgul olduklarını daha net görebiliriz. Çünkü böylelikle "sağduyu"nun, "genel kanaat"lerin, "uzlaşım"ın nelere mal olduğunu hesaplayabilecek bir ölçüte de kavuşmamız imkân dâhilinde olacaktır. Sosyal bilimler bu noktada en kritik sahayı oluşturur. Gerek demokrasinin, insan haklarının, hukuk devletinin ve serbest piyasanın genel kabul görmesinden nemalananlar; gerekse bunlara hasımmış gibi yaparak "Davos kompleksi" üzerinden nemalananlar bu vebali yüklenmiş olmaktan vareste değillerdir.

Öyleyse bilimden neyi beklememiz gerekir? Bilimden neyin bekleneceği sorusu, aslında insanların hayatlarını neye sarf ettikleriyle de cevaplandırılabilir bir sorudur. "Bilme tutkusu" gibi klişeler çoğu zaman gerçekçi

bir bakış açısı elde etmemizi engeller. Giderek "neyi bilmek" için tutkulara sahip olduğumuz sorusuna dönmemiz gerekecektir. Neyi bilmeyi en çok istiyorsak, neye en çok önem verdiğimizizi zaten biliyoruz demektir. Dolayısıyla neyi bilmek istiyorsak onu zaten biliyor olmamız gerekecektir. Bu bir paradoks veya totoloji mi? Nasreddin Hoca "Ey cemaat, bugün size ne anlatacağımı biliyor musunuz?" diye sormuş ve olumsuz bir cevap alınca da "Bilmediğiniz şeyi ben size nasıl anlatayım ki!" deyivermiş. Hikâycenin sonraki sayfalarını bilenler bilmeyenlere anlatabilir. Buna fıkra deyip geçilse de Hoca'nın aslında bilgilenmeye ilişkin temel bir hakikati dile getirdiği ortadadır.

İnsanların kendi hayatlarına ilişkin neyi ciddiye aldıkları ve hayatlarını neye sarf ettikleri meselesi hiç de "öznel-lerarası uzlaşım"a konu edilebilecek veya rasyonelleştirilmiş bir anlatıma büründürülecek bir mesele değildir. Dolayısıyla ciddiyete yaklaşıldığı oranda "sağduyu"yu terk etmek gerekecektir. Günümüz dünyasında sesli, görüntülü veya yazılı olarak inşa edilmiş bir "yapı" mevcuttur ve nelerin bilmeye değer olduğuna dair kararlar bu yapı üzerinden bünyemize zerk edilir. Çünkü bünyelerimiz o sesli, görüntülü ve yazılı yapıyla neredeyse bitmiş haldedir. Çoğunlukla hiçbir doğrudan baskıyı üzerimizde hissetmediğimiz için, daha doğrusu farkına varamadığımız için, neyi bilmemiz gerektiği konusunda önceden verilmiş olan bu kararları uygulamayı olağan addederiz. Bilmemiz gereken şeyler "toplumsal sorunların nasıl çözüme ulaştırılacağı", "daha demokratik bir toplumsal yapının nasıl teşkil edilebileceği", "kadın sorunlarının giderilmesinde hangi yöntemlere başvuru-

rulacağı", "hem teknolojik gelişmelere açık hem de ekolojik dengeye uyumlu bir gelişmenin kriterlerinin nasıl belirlenebileceği", "terörizmle mücadelenin insan haklarıyla nasıl bağdaştırılabileceği", "farklı dinlerden ve kültürlerden toplulukların nasıl bir arada yaşayabilecekleri" gibi şeylerdir. Kadına karşı şiddetin önüne geçilmesi, organ bağışının teşvik edilmesi, sivil toplumun güçlendirilmesi, devletin şeffaştırılması ve daha niceleri en önde gelen dertlerimiz olmuş durumdadır. Bu gündemler sesli, görüntülü ve yazılı bir şiddet altında, yani epistemik şiddet altında oluşturulmaktadır⁴. Bu alanlarda çalışma yapan hiç kimse, bunlar gerçekten birer sorunsal, bu sorunları çözüme ulaştırmaya güç yetiremeyecektir. Güç yetirilemiyor oluşu o konunun daha da dallanıp budaklanmasına, daha fazla tartışılmasına ve her tartışma safhasında giderek daha fazla yüzeyselleşmesine yol açacaktır. Çünkü yüzeysellikten vazgeçip temele inmek isteyecek olursanız varacağınız yer bunların gerçekten birer sorun olup olmadığı sorusunun cevabıdır. Bunların tamamının birer oyalama ve birer avuntu olduğunu keşfetmek ise o yazılanların ve konuşulanların tamamının çöpe atılmasını göze alma bedeliyle mümkündür. Hâlbuki bu esnada bazı güç merkezleri işlerini gerçekten ciddiye alarak yürütmekte ve bütün dünya üzerinde

katıksız bir zalimliği gerçekleştirmektedir. İnsanların para yönünde, makam ve mevki yönünde, kadro yönünde, şöhret yönünde attıkları en ufak adımların bile bu zulmeti pekiştirmeye yaradığını görebilmek için farklı bir yönde adım atıyor olmak gerekir. Heyhat, farklı yönde adım atanlar genellikle delirdikleri intibamı uyanırlar. Yaptıklarının doğru olduğunu bin dereden su getirerek izah etmek durumunda kalırlar.

İzah mizahu bozar, derler. İzaha giriştiğiniz anda izah getirdiğimiz meselenin rubu orayı terk eder. Çünkü izahımızın muhatabı o meseleyi kendi meselesi olarak görmemiştir ve biz o meseleyi kendimize dert edinen kişi olarak geçtiğimiz yolun izlerini üzerimizde taşıyoruz. Yolun, bizim izlerimizi taşıyor oluşu gibi. Hâlbuki karşımızda bu süreçten hiçbir iz yoktur. Öyleyse ki neyi anlatmalı? En mantıklı izahın, en belîğ beyanın, en ikna edici argümanın, en çarpıcı ve en süslü ifadenin acaba bizdeki derdi insanlara aktarması mümkün müdür? Türkiye başvuracak olursak dertli keklığın dertsiz olana dert açması, ikisinin de bir dereden su içmesi şartına bağlanmış. Kimler hangi dereden su içmede yoldaşlık içerisindedir? Görünen o ki birbirini suya götürüp susuz getirenler ekseriyette. Ama ümit bizi terk etmiyor. Çünkü insanlar her safhada ahlaklı

(4) Buna dair evinizde veya işyerinizde kolaylıkla gerçekleştirilebileceğiniz bir deney önerebilirim: Türkiye'de en çok talep edildiğini düşündüğümüz yirmi kişi yazının son otuz yıl boyunca "demokrasi, serbest piyasa, insan hakları, Avrupa Birliği, hukuk devleti, sivil toplum, çoğulculuk, vb." kelimeler yerine "oligarşi, emperyalizm, diyalektik, burjuvazi, sınıf, proletarya, vb." kelimeler kullanmakta olduklarını farz edin. Sonra da böyle bir Türkiye faraziyesi içerisinde üniversitelerde üretilen yüksek lisans ve doktora tezlerinin başlıklarının nasıl şekillendiğini tabiiyyat edin. Bu deneyi diğer idolojik terminolojilerle ve farklı tarih aralıklarıyla tekrarlayabilirsiniz. Kontrol grubumuz olan serbest piyasacıların dünyadaki gelişmeler dolayısıyla kaçınılmaz olarak bu vaziyette oldukları da iddia edilemez. Çünkü aynı deneyi Türkiye yerine ABD veya Avrupa ülkeleri ölçeğine de vuracak olursanız hiç bir şey değişmeyecek. Thomas Szasz o ünlü lafı boşuna etmemiş: "Hayvanlar âleminde kural yiyenler ve yenilenler ise, insanlar âleminde bu kural tanımlayanlar ve tanımlananlar şeklindedir." Demek "kanaat önderleri" bizi bir tepsiye dizmek ve sonra da fırına sürmekle vaziyetler. Kimin midesine inceksek!

(3) Buna eklenecek bir diğer itiraf da, geçmişte yazdıklarımın bir kısmının burada itidat ettiklerimin örtüşmelediğinin farkına varmış olmamdır.

olmaya karar verebilirler. Merakı mucib olan, kimlerin kendi geleceğini Türkiye'nin geleceğinden ayrı düşünmediğidir. Çünkü o "kimler"i dışta bıraktığımızda geriye kalan çoğunluk benim burada, "Türkiye" kelimesini zikrederek çok gereksiz ve hatta kötü bir konuya değindiğimi düşünecektir. Onlar da zahmet edip bu satıra kadar okumasalarmış.

Sosyal teorilerden başımızı kaldıracak ve yüzümüzü bir an için hakikate çevirecek olursak herkesi cürmü meşhut halde yakalamamız muhakkaktır. Çünkü herkes önüne konulmuş -hayır, bu çok iyimsir oldu- önüne konacağı vaat edilmiş bir menfaate gözünü dikmiş bir vaziyette

bulunmaktadır. En ilgilenmiyormuş gibi görünenlerin bile kendilerine dokunmayan yılanın uzun ömür için dua ettiği de aynı cürme iştirak sayılmalıdır. İşte bunların teorileştirilmesi veya akademik dille tabi tutulması mümkün değildir. Bunlar sadece muhasebeye tabi tutulabilecek "sosyal gerçeklikler"dir. Bunlar belki tarihin konusu olabilir. Ama sosyolojinin konusu asla.

Ortalıkta seğirterek "Kral çıplak! Kral çıplak!" diye bağırarak birini gördüğünde hafifçe tebessüm edip "İşte bir yalaka! O çıplak herifin yine de kral olduğunu teyit ediyor" diyebilecek birileri kaldı mı acaba?

Hak mı, İnanet mi? Hak Almak, Hak Vermek, Yardımseverlik ve Kurtarıcılık Üzerine Bir Deneme*

Filiz KERESTECİOĞLU**

Bir toplumda kısa ve orta vadede bir eşitlik söz konusu değilse bunu "iyilik çabaları"yla sağlamaya çalışmak ne derece doğru ve geçerli bir yöntemdir? "İyilik çabaları" başlı başına eşitsizlik yaratan bir durum mudur? "İnanet mi Hak mı?" bir seçenek olarak sunulsa cevabımız ne olur?

Öncelikle inanete ve onun hayatımızda nasıl yer aldığına bakarsak: "Allah'ın kullarını kötülüklerden koruması, himaye etmesi" anlayışının, örneğin İslam dininde var olan yardımlaşma ve hayırseverliğin, esas olarak zekat gibi şer-i hukuki düzenlemeler biçiminde de bürünerek varlık bulduğunu görebiliriz. Zekat hukuki, fakat özünde lütuf olarak addedilebilecek bir düzenlemedir.

Geçmişten bugüne, büyük ölçüde lütuf ve inanete göre şekillenen dinsel hukukun etkileriyle inanet de bizatili hukukun bir parçası olagelmıştır.

Mezhepler arası yardımlaşma, hayır cemiyetleri, kurulan vakıflar, yine hukuki dayanakları olan inanet müesseseleri olarak yer alır.

Dini kaynaklar inanet anlayışını örneklerle daha da güzel ifade eder:

"De ki Rabbim kullarından dilediğine bol rızık verir; dilediğinden de kısar. Siz başkasına yardım için ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır."

"Esasen, bâkî bir âlem ve bâkî bir hayat Allah'ın biz aciz, çaresiz ve nâcâr kullarına inayetten başka bir şey değildir."

Benzer durumlar sadece İslam'a özgü değil, diğer dinlerde de kendini gösterir ve söz konusu edilen kulların inayetinden ziyade Allah'ın inayetidir. Kullarınki ise lüli olarak önem arz etse de bir tür aracılıktan öteye gitmez. Bu durumda gündelik ve gerçek hayat aslında "fani ve başka bir hayat için yaşanması" olduğu gibi, "ebedi kurtuluş" da -gündelik hayatta çekilen acılara ve sorunlara ilişkin olsa da- ancak Allah'ın inayetiyle mümkün görülür:

"Gerçekten hiçbir kusurları olmaksızın Mesih'in İncilini ve onun kilisesini tanımayan olan, fakat samimi bir kalple Tanrı'yı arayan ve tanrısal inayetin etkisi altında onun, vicdanlarının emirleriyle tanıdıkları, iradesini yerine getirecek şekilde hareket etmeye çalışan kimseler de ebedi kurtuluşa kavuşabilirler." denilirken, "kusuru

* HFSA Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar Sempozyumu'nda 25 Ağustos 2008 tarihinde tebliğ olarak sunulmuştur.

** Avukat, İstanbul Barosu.

(1) Kuran, Sebe, 34/39.

(2) Saîdi-i Nursî, Sözlük, s.82.

(3) Aktaran Demirel, 1997, s. 810.